

## Fråga om socialnämndens skyldighet att underrätta barnets vårdnadshavare om att en s.k. barnavårdsutredning har inletts

---

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Socialnämnden i Östersunds kommun för handläggningen av ett ärende angående dottern BB, född 1990. Klagomålen avsåg att socialnämnden inte hade underrättat AA om att en barnavårdsutredning utförts under tiden maj–oktober 2000 med anledning av att dottern uppgett att hon utsatts för sexuella övergrepp av sin styvfader. Klagomålen avsåg vidare att nämnden låtit BB bo kvar hos modern och styvfadern trots att styvfadern åtalats för övergrepp mot flickan, att BB inte fått den hjälp och det stöd hon behövde samt att någon uppföljning inte skett vad gällde styvfaderns alkoholproblem. Av anmälan framgick att AA fick kännedom om barnavårdsutredningen först då BB själv berättade om den i juli 2001.

Anmälan remitterades till Socialnämnden i Östersunds kommun för utredning och yttrande. Socialnämnden lämnade som remissvar ett yttrande som har undertecknats av socionomen/gruppledaren CC och enhetschefen DD. I yttrandet anfördes bl.a. följande.

— — —

Anmälan jml 71 § SoL inkom från den skolkurator BB vänt sig till i mars 2000. Redan då uttryckte BB en tydlig önskan om att själv få träffa socialtjänstens representanter innan kontakt togs med modern. Ett sådant ställningstagande får anses ovanligt för ett barn i BB:s ålder. Handläggarna och kuratorn tillmötesgick BB i detta och handläggarna fick uppfattningen att BB önskade se vilka personer de var, men att hon i övrigt ej hade något att invända mot handläggarnas senare kontakt med modern. I utredning jml 50 § SoL ska kontakt generellt alltid tas med båda vårdnadshavarna, även om föräldrarna är separerade. På grund av BB:s starkt uttalade önskan att fadern ej skulle informeras, har hennes vilja respekterats trots hennes relativt låga ålder.

Socialnämnden anmälde jml 66 § SoL till polismyndigheten i juni 2000, misstanke om sexuella övergrepp mot minderårig. Vid utredningens avslutande i oktober samma år, hade något beslut om huruvida åtal skulle väckas eller ej, ännu ej fattats. Vid dags dato (*den 28 november 2001; JO:s anm.*) har åklagarmyndigheten ännu ej fattat beslut om åtal och såvitt socialnämnden kunnat få fram, pågår fortfarande förundersökning.

Vid utredning jml 50 § SoL utifrån misstanke om att barn utsatts för sexuella övergrepp, erbjuds/informeras berörda parter om möjligheten att få stöd t.ex. via barn- och ungdomspsykiatriska kliniken. I de samtal som fördes med BB och hennes mor, har BB:s behov av stöd/behandling berörts och erbjudits. Även möjlighet till

kontakt med skolkurator fanns, men utnyttjades ej. Bedömningen gjordes att modern hade förmåga att aktualisera och själv söka hjälp om behov senare skulle uppstå.

Beträffande insatser med anledning av styvfaderns alkoholproblem, har detta följts upp i samtal med honom samt att personal vid socialtjänstens missbruksenhet bekräftat att han under utredningstiden var aktuell för rådgivning och stöd samt att det fanns en planering om fortsatt kontakt. Vid rådgivningsbyrån erhåller klienten en serie av samtal kring alkohol, skadeverkningar och konsekvenser, varför antagandet att styvfadern endast vid något tillfälle uppsökte rådgivningsbyrån ej stämmer överens med den faktiska situationen.

Anmälan innehåller fyra punkter. Den första punkten gäller det faktum att fadern inte blivit informerad om att utredning gjorts. Det strider mot socialnämndens normala hantering men där har särskild hänsyn tagits till BB:s starka önskan. De följande två punkterna avser BB:s boende och hennes behov av extra stöd. Där har socialnämnden gjort bedömningen att BB:s mamma har haft förmåga att avgöra BB:s behov och hon har informerats om möjligheten att få hjälp. När det gäller den sista punkten, om styvpappans behov av insatser mot sitt missbruk, finns det dokumenterat att socialnämndens missbruksenhet varit engagerad med insatser.

---

AA yttrade sig över remissvaret.

JO inhämtade och granskade därefter kopior av socialförvaltningens i Östersunds kommun handlingar i ärendet.

Av Östersunds tingsrätts dom den 19 september 2002 i mål nr B 761-01, som också inhämtades, framgick att BB:s styvfader dömdes för sexuellt ofredande mot BB. Domen överklagades av både styvfadern och BB och målet hade inte avgjorts av hovrätten när JO fattade sitt beslut.

Under ärendets handläggning hos JO framkom att AA även hade gjort en anmälan till polis rörande socialnämndens handläggning av barnavårdsutredningen. En förundersökning inleddes av Åklagarkammaren i Östersund på grund av anmälan. Förundersökningen lades ned den 19 augusti 2003 på den grunden att brott inte kunde styrkas. I beslutet anfördes bl.a. följande.

Beslutet att inte underrätta båda vårdnadshavarna om utredningen strider mot normala rutiner. Bedömningen att det fanns skäl att frångå dessa i detta fall kan möjligtvis sägas vara felaktig men särskilt som inga åtgärder enligt utredarna skulle vidtas i anledning av utredningen kan bedömningen inte anses vara straffbar oaksamhet.

Ärendet hos JO var vilande i avvaktan på åklagarens beslut i åtalsfrågan.

I ett beslut den 23 januari 2004 anförde *JO André* följande.

I förevarande ärende behandlas händelser och omständigheter som ägde rum under den tid socialtjänstlagen (1980:620) var gällande. Det är också bestämmelserna i den lagen som socialnämnden har hänvisat till i sitt yttrande. Den 1 januari 2002 trädde emellertid en ny socialtjänstlag i kraft. Jag har valt att i det följande hänvisa till den nya författningen som, i aktuella delar, inte har inneburit några sakliga ändringar i förhållande till vad som gällde tidigare.

När en utredning om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd inleds skall, enligt 11 kap. 2 § tredje stycket socialtjänstlagen, den som berörs av utredningen underrättas om detta. Om barnets vårdnadshavare inte bor tillsammans måste nämnden se till att båda vårdnadshavarna får underrättelse om att utredning inletts. Det anges inte närmare med vilken skyndsamhet en underrättelse till berörda skall ske. Några vägledande uttalanden i lagens förarbeten finns inte heller. Det får emellertid anses ligga i sakens natur att en underrättelse till barnets vårdnadshavare om en påbörjad barnavårdsutredning i normalfallet skall ske utan onödigt dröjsmål. Jag har i ett tidigare ärende (se JO:s ämbetsberättelse 1999/2000 s. 243) uttalat att det i vissa speciella fall kan finnas situationer då nämnden kan avvakta något med att informera en vårdnadshavare om att en utredning påbörjats. Det får emellertid aldrig bli fråga om någon längre tid som vårdnadshavaren hålls ovetande om en pågående utredning och det måste finnas goda skäl till varför informationen inte ges i anslutning till att utredningen påbörjas. Ett skäl att avvakta kan t.ex. vara att en vårdnadshavare är svårt sjuk och inte bör oroas. Ett annat skäl kan vara att det är vårdnadshavaren själv som är misstänkt för ett övergrepp och att en inledd polisutredning befinner sig i ett känsligt läge.

I förevarande fall har socialnämnden inlett en barnavårdsutredning den 3 maj 2000. Utredningen avslutades den 17 oktober 2000. I utredningen anges angående kontakt med fadern att ”utifrån anmälan och utredning har bedömningen gjorts att ta hänsyn till BB:s starkt uttalade önskan att ej informera fadern. Hon har flera gånger påtalat rädsla för faderns reaktion.”

Enligt journalanteckningarna i ärendet underlät förvaltningen att upplysa AA om utredningen på grund av vissa omständigheter hänförliga till hans personliga förhållanden. Därtill hade BB en mycket bestämd uppfattning om att fadern inte skulle få veta vad som hade hänt. De nu angivna omständigheterna kan möjligen utgöra en godtagbar förklaring till att nämnden inte omedelbart upplyste AA om att en utredning hade inletts. Nämnden har dock inte kunnat undanhålla honom informationen under någon längre tid.

AA kom aldrig att höras under utredningen och han fick inte ens information om att en utredning pågick. Han fick inte heller del av den färdiga utredningen. Av socialförvaltningens journalanteckningar framgår att AA fick information om utredningen först efter det att han själv kontaktat förvaltningen den 16 juli 2001 sedan BB hade berättat för honom vad som hänt. Att nämnden helt underlåtit att underrätta en vårdnadshavare om en barnavårdsutredning är givetvis oacceptabelt. Eftersom fadern hölls ovetande om händelserna kunde han inte fullgöra de skyldigheter som han har haft i sin egenskap av vårdnadshavare att tillgodose flickans behov av goda och trygga förhållanden. Nämnden kan inte undgå allvarlig kritik för sin underlåtenhet.

När det gäller AA:s övriga klagomål gör jag följande bedömning.

När man misstänker att ett barn blir utsatt för ett sexuellt övergrepp av en person som bor i samma hem som barnet, finns det starka skäl som talar för att barnet under en tid behöver beredas vård utanför hemmet. För att nämnden skall kunna bedöma saken är det av vikt att det utförs en ingående utredning angående barnets förhållanden och risken för att barnet på nytt skall utsättas för ett övergrepp. En utredning om misstänkta sexuella övergrepp i hemmet är förenad med uppenbara svårigheter och ställer stora krav på handläggaren. När övergrepp äger rum inom familjens slutna krets finns som regel ingen möjlighet till insyn för annan i barnets förhållanden. Förutom att det åligger handläggaren att inhämta uppgifter från anhöriga, andra barnet närstående och dem som i övrigt kan lämna upplysningar blir det därför en viktig uppgift för handläggaren att nära samverka med andra myndigheter som genom sin särskilda sakkunskap kan bringa klarhet i saken.

Enligt min mening kan det i förevarande fall, särskilt mot bakgrund av att uppgifter från fadern inte inhämtades, diskuteras om barnavårdsutredningen kunde läggas till grund för några säkra slutsatser rörande BB:s förhållanden och behov av skydd. Bedömningen av om hon i den situation som då förelåg behövde beredas vård utanför hemmet eller om det fanns behov av andra stödinsatser grundas dock ytterst på sådana överväganden som JO är återhållsam med att uttala sig om. Även om jag finner skäl att något ifrågasätta om underlaget för tjänstemännens beslut har varit tillräckligt, anser jag mig inte ha anledning att här frångå den angivna principen. Jag vill dock framhålla att det i så svårbedömda fall som detta kan vara lämpligt att förvaltningen för upp frågan om barnets eventuella behov av vård utanför hemmet till nämnden för ställningstagande.

Avslutningsvis vill jag anföra följande synpunkter när det gäller nämndens uppföljningsansvar.

När barnavårdsutredningen avslutades fanns fortfarande vissa frågetecken rörande BB:s situation. Sålunda pågick fortfarande förundersökningen angående misstanke om allvarliga övergrepp i hemmet. Vidare hade styvfadern, som BB bodde tillsammans med, missbruksproblem. Mot bl.a. den bakgrunden har nämnden självfallet varit skyldig att närmare följa upp hur BB:s situation utvecklades. Jag har emellertid inte funnit någon dokumentation i de handlingar som nämnden tillställt JO som utvisar att några ytterligare kontakter har förekommit från nämndens sida. Tvärtom synes nämnden, enligt vad som kan utläsas av barnavårdsutredningen, ha förlitat sig i viss mån på BB:s egen förmåga att ta initiativ till kontakter med skolkuratoren och utredare om hon ansåg sig behöva hjälp. Jag kan sammanfattningsvis inte dra någon annan slutsats än att någon uppföljning inte har skett. Nämnden får därmed anses ha åsidosatt sin uppgift att tillgodose BB:s behov av skydd och stöd.